

N:o 110.

Af herr **M. F. Nyström**, om skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om upphäfvande af dödsstraffet.

Frågan om dödsstraffets fullständiga borttagande ur allmänna strafflagen har upprepade gånger varit föremål för Riksdagens pröfning. Redan vid 1862—1863 årens riksdag, då den nya strafflagen förelåg till behandling, väcktes inom bondeståndet förslag om dödsstraffets fullständiga upphäfvande, hvilket också vann understöd af flere bland detta stånds främste män och efter votering af bondeståndet antogs. Vid den sista ståndsriksdagen år 1866 väcktes inom bondeståndet motion om dödsstraffets suspenderande på 10 år för att under tiden vinna erfarenhet om detsamma efter den tiden kunde utan olägenhet afskaffas. Bondeståndet godkände enhälligt denna motion, men den afslogs af ridderskapet och adeln samt af borgareståndet, hvilka antogo lagutskottets afstyrkande utlåtande. Frågan kom åter före vid 1867 års riksdag genom en inom Andra Kammaren väckt motion om dödsstraffets upphäfvande, hvilken, af lagutskottet afstyrkt (med 8 röster mot 7), likväl vann Andra Kammarens bifall, dervid 103 stodo mot 53, under det att den i Första Kammaren föll med endast en rösts majoritet (39 mot 38). År 1868 väcktes liknande motioner i båda kamrarne, och denna gång tillstyrktes de af lagutskottet, men afslogos af båda kamrarne, hufvudsakligen på den grund, att regeringens främste man, justitiestatsministern friherre De Geer, redan vid motionernas remitterande till utskottet förklarar, att den begärda reformen icke hade att vänta regeringens sanktion så snart efter den nya strafflagens antagande samt att bestämmelserna i denna vore sådana, att dödsstraffet kunde anses vara faktiskt upphäfdt. Icke desto mindre väcktes redan 1872 inom Andra

Kammaren ny motion i ämnet, men, afstyrkt af lagutskottet, delade den sin närmaste föregångares öde.

Frågan hvilade nu i 21 år eller till 1893, då den åter upptogs af två stockholmsrepresentanter, herrar Ekman och Wawrinsky, af hvilka den förre med instämmande af 19 kammarens ledamöter föreslog dödsstraffets upphäfvande, under det att den senare önskade dess suspenderande och ersättande med lifstids straffarbete under så lång tid, att erfarenhet måtte vinnas, huruvida rättssäkerheten kunde tryggas, utan att afrättningar ega rum.

Lagutskottet, till hvilket dessa motioner remitterades, stälde sig nu, såsom flera gånger förut, afvisande mot motionerna, dervid såsom skäl förebärande, dels att afrättningarne under åren 1865—89 varit så få, dels att landets upplysta mening fordrade dödsstraffets bibehållande, dels slutligen, att dödsstraffet vore ett statens berättigade nödvärn, i det att det vore omöjligt förhindra, att till lifstids straffarbete dömda mördare föröfvade nya mordgerningar.

Då frågan förekom till behandling i kamrarne, godkändes utskottets afstyrkande utlåtande, i Första Kammaren utan debatt, i den Andra efter en stunds öfverläggning, dervid flere talare, bland dem de båda motionärerna, med värma förde humanitetens talan.

Då jag, trots det kyliga mottagande ifrågavarande motion rönt vid 1893 års riksdag, likväl vågar mig på att ånyo framlägga förslag i samma riktning, sker det i öfvertygelsen om nödvändigheten att ej för de materiella intressena släppa ur sigte de stora humanitära frågorna, i synnerhet om de äro så grundligt utdebatterade och så väl förberedda för en slutlig lösning, som den om dödsstraffets afskaffande.

Att anföra alla de skäl, som tala för dödsstraffets afskaffande, skulle vara detsamma som att bemöta och vederlägga alla de invändningar, som under den mer än hundraåriga striden om dödsstraffet förts i alla kulturstater. Dessa invändningar äro i sjelfva verket vederlagda, och äfven reformens motståndare ha måst öfvergifva den ena positionen efter den andra, många i så hög grad, att de till slut icke haft någon annan kvar än den allra sista: *non possumus*. 1893 års lagutskott kan icke längre såsom skäl för sin motvilja anföra den förr så omhuldade afskräknings-teorien; det åberopar sig ej, såsom forna tiders lagstiftare, på Mose lag; det talar ej om dödsstraffets rättmätighet; det har ingenting att säga om statens pligt att afsöndra skadliga element, såsom den Boströmska skolans anhängare under forna riksdagar gjorde. Det hänvisar i sjelfva verket

till förhållanden, som delvis tala till förmån för dödsstraffets fullständiga upphäfvande, såsom att under de 25 åren 1865—1889 endast 9 afrättningar egt rum, delvis rör det sig med obestyrkta antaganden. Såsom sådana måste nemligen betecknas talet om att landets upplysta mening fordrar dödsstraffets bibehållande och att vårt lands fängelseväsen ej skulle vara i stånd att förhindra nya mord af inspärrade, för mord straffade förbrytare.

Att finna ett lands upplysta mening i en fråga som denna är en vansklig sak. Är den att söka i Riksdagen, så visar denna fråga, liksom många andra, att den undergår ständiga vexlingar. Vid 1863—1864 samt 1866 årens riksdagar uttalade sig bondeståndet för dödsstraffets afskaffande och detsamma gjorde äfven majoriteten vid 1867 års riksdag, i det att då i begge kamrarne 141 ledamöter röstade för, under det att 92 röstade mot den då väckta motionen. Härefter vände sig vinden och gick i en annan riktning; huruvida den ännu håller i sig återstår att se.

Att den allmänna opinionen i närvarande stund ej är böjd för dödsstraffets afskaffande, uppskrämd som den är af de ohyggliga brott, som på sista tiden föröfvats och af hvilka tidningspressen lemnat så utförliga skildringar, är helt naturligt, men det är lika naturligt, att denna opinion stöder sig på just de skäl, som länge sedan vederlagts, och hvarom den stora allmänheten ej kan förutsättas ega tillräcklig kännedom. Lagstiftaren deremot är pliktig att känna och pröfva dessa skäl, och om de befinnas ohållbara, är det hans oafvisliga pligt att låta dem fara och fota sitt handlingssätt på andra grunder än en tillfällig opinion, äfven om denna anser sig vara och uppträder under benämningen landets upplysta mening.

Bland de skäl, som 1893 års lagutskott anförde till stöd för dödsstraffets bibehållande, finner man äfven statens så kallade nödvärnsrätt mot grofva brottslingar samt den fara, som alltid hotar samhället, så länge sådana ännu äro i lifvet, äfven om de befinna sig inom fängelsets murar. Detta skäl vederlades under diskussionen i Andra Kammaren. Det är, sade man, nödvärn, om en niding med lyftadt vapen hotar mitt lif, och jag för att rädda detta sjelf dödar, men om jag, sedan nidingen bundits till händer och fötter, gör det, är det mord. Derom äro alla ense; alla anse det vara orätt. Men det som är orätt för en, är det ock för tio, för hundra, för tusen och för tiotusen, äfven om dessa tiotusen konstituera sig till ett samfund eller en stat och stifta en lag, att en bunden ogeringsman skall dödas. Detta är, såsom Olivecrona säger i sin bok om dödsstraffet, icke nödvärn utan hämnd — ett ovärdigt, okristligt straff-

motiv, som för öfrigt icke längre erkännes i den moderna straffrätten. Men invänder man, den fängslade brottslingen kan bryta sig lös och begå nya brott, och samhället måste hafva rätt att skydda sina medlemmar genom att taga förbrytarens lif. Härpå vill jag blott svara, att sannolikheten härför är mycket ringa, hvilket äfven framhölls under debatten i Andra Kammaren år 1893, dervid anfördes, att under åren 1865—89 21 liftidsfångar lyckades rymma, men att af dessa 17 genast ertappades, under det att 2 förlorade lifvet under rymningsförsöket. Jag kan för öfrigt ej inse, hvarför det skulle vara svårare för våra fångelser att hålla reda på de grofva och farliga brottslingarne, än det är för dårhusen att hålla reda på sina patienter, hvilka i många fall äro vida farligare för den allmänna säkerheten än någonsin någon liftidsfånge. Man har likväl aldrig ifrågasatt att skydda samhället genom att taga farliga dårars lif, och icke heller ha dårhusläkarne förklarat sig oförmögna att oskadliggöra dem — en förklaring som för öfrigt, och med rätta, skulle tolkas som en inkompetensförklaring att på ett tillfredsställande sätt sköta det honom anförtrödda kallet. Vål må jag medgifva, att vår fångvård lemnar åtskilligt öfrigt att önska, synnerligen i fråga om bevaktningsspersonalens ställning, hvilket måhända gör denna mindre lämplig att med fullt vaken blick fullgöra sina ofta svåra och ansträngande åligganden, men detta är en sak, som bör och, med god vilja hos de styrande, kan afhjelpas och som derfor icke bör utgöra ett hinder för en i sig sjelf god och nödvändig reform.

Om nu dödsstraffet hvarken är berättigadt eller i något afseende nödvändigt, och det derjemte är genom långvarig erfarenhet ådagalagdt, att det ej verkar afskräckande på personer, som af vild lidelse drifvas till brott, som är belagdt med dödsstraff, så är det tydligt, att det enbart på dessa grunder borde afskaffas. Hvarje straff bör ju ha till ändamål — förutom brottslingens oskadliggörande, hvilket kan ske genom hans inspärning — den felandes förbättring och upprättelse, men huru skall detta kunna ske, om lifvet beröfvas honom, och således all möjlighet till förbättring afklippes? En talare i 1893 års Andra Kammare invände, att denna upprättelse borde kunna ske äfven i det kommande lifvet, men detta öfverensstämmer åtminstone ej med vår kyrkolära, och äfven om antagandet vore sant, bör det ej förebäras såsom ett skäl af dem, som hysa en motsatt åsigt. För dem deremot, som hylla vår kyrkolära med dess lära om eviga straff, bör det vara i högsta grad upprörande, att en menniska, vore han ock den mest förhårdade brottsling, genom lifvets förlust beröfvas möjligheten att omvända och bättra sig, och jag kan ej förstå, huru den talare,

som tröstade 1893 års Andra Kammare med berättelsen om en omvänd lifdömd, som frimodigt gick döden till mötes, hade hjerta att för denne ende glömma alla dem, som veterligen gått samma väg i förhärdelse. Det torde för öfrigt vara mer än tvifvelaktigt, huruvida en omvändelse, åstadkommen under de förhållanden, om hvilka nu är fråga, kan kallas verklig, och huruvida icke den tid, som förflyter mellan domen och exekutionen, är väl kort för en bestående sinnesändring, nog stark att gifva seger i lifvets frestelser, om lifvet skulle återgifvits åt brottslingen.

Om samhället i och med dödsstraffets utöfvande begär en orättfärdig handling, så är det klart, att det derigenom också ådrager sig ett ansvar, ty om samhällena gäller detsamma som om individerna, att deras gerningar skola följa dem efter. Huru detta ansvar drabbar samhället eller på hvilken särskild punkt, är naturligtvis omöjligt att säga, men att det i allmänhet fördröjer kulturutvecklingen torde kunna med visshet påstås. I ett fall kan man dock spåra omedelbara skadliga följder, hvilka naturligtvis i sin ordning draga andra med sig och bidra till att sprida gift i samhällskroppen. Jag syftar här på den förvildning i sinnena, som alltid inträder i och med dödsstraffs verkställande. Denna förvildning var tydlig för alla och tog sig de brutalaste uttryck, så länge afrättningarna voro offentliga, och det var ej sällsynt, att samma dag afrättningen egde rum, mordgerningar föröfvades af personer, som öfver varit densamma. Afrättningar verkställas visserligen numera ej offentligt, i det att en kongl. förordning af år 1879 stadgar, att de skola ske inom fängelserna, och de demoraliserande verkningarne äro i följd deraf ej så i ögonen fallande, men att de icke desto mindre inställa sig är tydligt för hvar och en som egnar en, om ock blott flyktig, tanke åt saken. Och jag vågar säga, att dessa verkningar icke inskränka sig till allenast de sämsta befolkningslagren, utan att de i följd af den solidaritet, som förenar oss alla, sträcka sig vida längre. Man har varit i tillfälle att iakttaga detta under ransakningen med den nyligen afrättade Nordlund. Hela den tidningsläsande allmänheten, upprörd och förfärad öfver hans omenskliga gerning, har med den högsta spänning väntat att domen skulle falla, och många, många hafva i fantasien gått bödeln i förväg och fröjdats sig öfver, att rättvisan komme att gå hand i hand med deras blodtörst. Hvilket inflytande denna spända förväntan måste utöfva på de allra råaste sinnena kan man lätt tänka sig. Å andra sidan, om samhället kände sig medansvarigt med den missledda och fallne, om det uppfattade sin pligt att återupprätta honom, under det att det effektivt skyddade sina medlemmar mot den brottslige för den hän-

delse han ej läte sig förbättras, huru skulle ej detta återverka på sedernas förmildrande? Detta erkändes ock i förbigående af 1893 års lagutskott, ehuru det ej vågade utdraga konsekvenserna af sitt medgifvande.

Ett af skälen för dödsstraffets upphäfvande är, att en domare kan misstaga sig och till döden döma en oskyldig. Dylikt har dess bättre ej på länge hänt i vårt land, men det har så mycket oftare hänt i andra länder, och en af 1893 års Andra Kammares lagfarne ledamöter uttalade sig just på den grunden för de då väckta motionerna.

Ett annat skäl är svårigheten, för att ej säga omöjligheten, att bedöma den brottsliges sinnesförfattning, då brottet begicks. Ju mer fasa-väckande ett brott är, desto större anledning har man att antaga, att föröfvaren af detsamma varit utsatt för psykiska inflytelser, för hvilka han ej kan göra reda, och öfver hvilka han haft ingen som helst kontroll. Ett mord, begånget i vrede, af hämnd, svartsjuka, vinningslystnad eller under rüsets inflytande, låter förklara sig, men det fins andra, som ej alls kunna förklaras, då brottslingen icke visste hvad han gjorde, då han liksom greps af en för honom främmande magt, som dref honom att begå brottet. Ögonblicket derefter kan han vara till utseendet normal, och en tillkallad läkare skall kanske finna sig nödsakad förklara, att han icke kunnat upptäcka något abnormt i brottslingens själstillstånd. När nu enligt strafflagens 14 kap. uppsåtligt mord är belagdt med antingen dödsstraff eller lifstids straffarbete, ligger det nära till hands, att Konungens benådningsrätt tillämpas på den förra kategorien af brottslingar, så att de få umgälla sitt brott med lifstids straffarbete, under det att nåd förvägras dem, som höra till den senare kategorien, hvilka anses vara så mycket farligare, som man ej är i stånd att finna antagliga motiv för deras till utseendet mycket svårare brott, och emedan man ej på annat sätt tror sig kunna undanrödja dessa motiv än genom brottslingens afdagatagande. Om det nu under den psykiatriska vetenskapens fortsatta utveckling skulle visa sig, att detta slag af brottslingar, i likhet med dårar, icke äro fullt tillräkneliga för sina handlingar — och att detta är händelsen, synes man i många fall vara berättigad att antaga — så har samhället allaredan alltför många justitiemord på sitt samvete, och det synes mig vara hög tid att afskaffa en straffart, som afskär all möjlighet att godtgöra en begången orättvisa, hvilken ändå till slut måste återfalla på samhället sjelft.

Att ur den allmänna strafflagen borttaga dödsstraffet är icke att taga ett steg ut i mörkret.

Flere europeiska och amerikanska stater hafva redan genomfört

reformen och i våra grannland, Norge, Danmark och Finland samt i Belgien har faktiskt ingen afrättning egt rum under långa följder af år, i Finland icke sedan 1826. Någon olägenhet har deraf ej försports, ingen tilltagande brottslighet. Om ock här och der röster höjts för dödsstraffets återinförande, hafva dessa dock alltid nedtystats af den allmänna meningen, och der det tillfälligtvis återinförts, såsom i Toscana under trycket af oroliga politiska förhållanden, har det åter afskaffats utan att allmänna rättssäkerheten lidit deraf. I sjelfva verket verkställes i Toscana under den långa tiden af 100 år, hvilka föregingo dess uppgående i det enade Italien, endast 3 afrättningar, en sparsamhet, som är förvånande i ett land, som dock ej torde kunna i kultur jemföras med Sverige.

Nära fyratio år hafva förflutit sedan den nya strafflagen antogs, och, ehuru dödsstraffet bibehölls deri som en kvarleva ifrån äldre tider, hoppades man dock, och friherre De Geer uttalade det äfven, att det småningom skulle alldeles upphöra att tillämpas.

Den tidens lagstiftare antogo, att framtidens — vår tids — domare skulle hafva lättare eller vara villigare att tillämpa humanitetens grundsatser än den tidens, och utom i ett enda fall, det som omförmäles i 14 kap. 6 § af strafflagen, lade de i domarens hand att gifva lif eller död. Villigt erkännes att denna rätt utöfvats med urskiljning och måtta, i det att afrättningarnes antal högst betydligt nedgått mot hvad fallet var före den nya strafflagens antagande, men den senaste tidens tilldragelser tyckas gifva vid handen, att vi åtminstone icke kommit långt utöfver den punkt, hvarifrån vi år 1864 utgingo.

Man har sagt, att det nya århundradet skulle blifva ett broderlighetens århundrade; kunna vi begynna det på ett bättre, värdigare, kristligare sätt än att gifva de mest olycklige, mest beklagansvärde bland våra lidande bröder tillfälle att upprätta sig?

På grund af det anförda tillåter jag mig vördsamt hemställa,

att Riksdagen under uttalande, att den anser dödsstraffet böra ur allmänna strafflagen borttagas, måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för en kommande Riksdag framlägga förslag till sådana ändringar i nu gällande strafflag, som i följd af dödsstraffets upphäfvande kunna vara erforderliga.

Om remiss till vederbörligt utskott anhålles.

Stockholm den 27 januari 1901.

M. F. Nyström.